

Ислом умматининг ҳолати гоҳ яхши...

16:17 / 29 март 1561

هُنَعُ هَلَلَا يَضَرَّهٖ فَيَدُحُّ نَع
نَوْلَ أَسَى سُنَّ لَانَا كَ : لَاق
هُ هَلَلَا يَلَّصَّ هَلَلَا لُوسَر
رِيخُ لَانَع مَّ لَسَوِ هِيَلَع
رَّشَلَا نَع هَلَّ أَسَا تُنُّكَ وَ
: تُلُقَف يَنَّا رُدِّي نَأَ فَاخَم
يَف أَنُّكَ أَنَا هَلَلَا لُوسَر أَي

هُلِّلَا أَنءَآجَفِ رَشَوِ ءِيَلِهَآج
آذَه دَعَب لَهَفِ رِيخِلَا آذَهَب
«مَعَن» : لَاقِ رَشَوِ نَمِ رِيخِلَا
رَشَوِ لَآ كِلَآ ذَدَعَب لَهَوِ : تَلُقِ
هَيَفَوِ ، مَعَن « : لَاقِ رِيخِ نَمِ
: لَاقِ ؟ هُنَّ خَدَآمَوِ : تَلُقِ ، «نَخَدِ
يِي دَه رِيغَب نَوْدَهَي مَوْقِ»
: تَلُقِ ، «رُكُنُتَوِ مَهَنَمُ فِرْعَتِ
نَمِ رِيخِلَا كِلَآ ذَدَعَب لَهَفِ
يَلَعُ ءَآعُدِ ، مَعَن « : لَاقِ رَشِ
آهَيَلَا مَهَبَآجَآ نَمِ مَنَهَجِ بَآوَبَآ
آي : تَلُقِ ، «آهَيَفُ هُوفَدَقِ
، أَنَلِ مَهَفِصِ هَلَلَا لُوسَرِ

أَنْتَ دَلِجْ نَمُّهُ» : لَأَقِ
، «أَنْتَ نَسْ لَأَبَ نَوْمٌ لَكَ تَيَّو
نِإِي نُرْمَأْتِ أَمَفُ : تُلْقِ
مَزَلَتْ» : لَأَقِ ؟ كَلِذِي نَكَرْدَأُ
، «مُهُمَّامِإِوَنِي مِلْسُ مَلَاةَ أَمَجِ
مُهُلُّ نُنْكَتِ مَلُّ نِإِفُ : تُلْقِ
: لَأَقِ ؟ مَأْمِإِ أَلَوُةَ أَمَجِ
أَهْلُكَ قَرَفَلَا كَلْتِ لَزْتِ عَافُ
، ةَرَجَشِ لُصَّأَبُ ضَعَّغَتْ نَأُ وِلَوُ
تَنْأُوتِ وَمَلَا كَلِذِي يَّتَحِ
. ةَثَالُثُ لَأُ هَأُورُ . «كَلِذِي لَعِ

Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Одамлар Расулуллоҳ алайҳиссаломдан яхшилик ҳақида сўрашар эди, мен эса ўзимга етиб қолмасин деб қўрқиб, ёмонлик ҳақида сўрар эдим. У зотга «Эй Аллоҳнинг Расули, биз жоҳилиятда, ёмонликда эдик. Аллоҳ бизга ушбу яхшиликни келтирди. Ушбу яхшиликдан кейин ёмонлик бўладими?» дедим. «**Ҳа**», дедилар. «Ўша ёмонликдан кейин яна яхшилик бўладими?» дедим.

«Ҳа. Унинг тутуни ҳам бўлади», дедилар. «Унинг тутуни нима?» дедим. «Ҳидоятсиз йўл бошлайдиган қавмдир. Уларнинг баъзи нарсаларини ёқтирасан, баъзи нарсаларини инкор қиласан», дедилар. «Ўша яхшиликдан кейин ёмонлик бўладими?» дедим. «Ҳа. Жаҳаннам эшигида турган даъватчилар. Ким уларга ижобат қилса, унинг ичига отишади», дедилар. «Эй Аллоҳнинг Расули, уларни бизга сифатлаб беринг», дедим. «Улар ўзимизнинг қавмдан. Ўзимизнинг тилимизда гапиради», дедилар. «Ўша нарса менга етса, нима қилайин?» дедим. «Мусулмонлар жамоасини ва уларнинг имомини лозим тутасан», дедилар. «Уларнинг жамоати ҳам, имоми ҳам бўлмаса-чи?» дедим. «Дарахтнинг томирини тишлаб бўлса ҳам, ўша фирқаларнинг барчасидан четда бўл. Сенга ўлим келганда ҳам ўша ҳолатда бўлишга ҳаракат қил», дедилар».

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Демак, Ислом умматининг ҳоли гоҳ яхши, гоҳ ёмон бўлиб туриши бор нарса экан. Бу умматнинг ичида фитна чиқиб туриши ҳам бор гап. Бундай пайтларда мусулмонлар жамоаси ва уларнинг имоми бор бўлса, ўшалар билан бирга бўлиш керак. Агар жамоа ҳам, имом ҳам бўлмаса, фирқаларнинг барчасидан четда бўлиб, уларнинг бирортасига ҳам қўшилмаслик лозим.

هُنَّ عُلَّالٌ يَضُرُّهُ لَلِإِدْبَعُ نَع
هُيَلَعُ لَلِإِيَّصِي بِنَلِإِنَع
مُكِّنَا: أَنَلَلِإِقُ هُنَّ أُمَّلَسَو
أَرُومُ أَوْ عَرَثَا يَدْعُبَنُ وَرَتَس
أَمَف: أُولِإِقُ «أَهَنُ وَرَكُنُت
:لِإِقُ؟ هَلَلِإِلُوسَرِ أَيَّ أَنْرُمَات

أُولَٰئِكَ سَوِّمٌ مِّمَّنْ هَلَلُوا أَوْدًا
«مُكِّقَحَ هَلَلُوا».

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий алайҳиссалом бизга: «**Мендан кейин кўп мункар ишларни кўрасизлар**», дедилар. «Ўшанда биз нима қилайлик, эй Аллоҳнинг Расули?» дейишган эди, «**Уларнинг ҳақларини адо этинглар, ўз ҳаққингизни эса Аллоҳдан сўранглар**», дедилар».

Шарҳ: Фитна чиқиш хавфи борлиги учун ҳақни бошлиқдан, раҳбардан эмас, Аллоҳ таолодан сўрайдиган вақтлар ҳам бўлар экан.

يَضْرِبُ يَدَيْ دَعْنُ بَرِيْبُ زَلْ لَاق
سَنَأُ يَلْ لَأَنْ وَكَشُ: هُنَعُ هَلَلُوا
نَمِ يَقْلَنْ أَمْلُ لْ أَمْرُ نُب
هُنَأُ فِ أَوْرْبُ صَا: لَاقَ فِ جَاجْ حُ لَأ
أَلْ إِنْ أَمْرُ مُكِّي لَعِ يَتَأُيْ أَل
يْتَحُ هُنْمُ رَشُ هَدْعَبُ يَدُّ لَأ
نَمُ هُتَعَمَسُ; مُكِّبَرْ أَوْقَلَتْ
هَيْ لَعُ هَلَلُوا يَلْ صُ مُكِّي يَبَنْ

يُرَاخُ بُلَا أُمُّهُ أَوْرَ . مَلَسَ وَ يَذِمُّ رَّتْ لَأَو

Зубайр ибн Адий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Анас ибн Моликка Ҳажжождан шикоят қилдик. У шундай деди: «Сабр қилинглар. Бир замон келса, кейингиси ундан ҳам ёмон бўлади.

Роббимизга етишгунимизча шундай давом этади. Мен буни Набийимиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганман».

Иккисини Бухорий ва Термизий ривоят қилганлар.

Ушбу ривоятда исми зикр қилинган Ҳажжож ибн Юсуф Сақафий умавий халифаларнинг амирларидан бири бўлиб, ўзининг золимлиги билан танилгани учун «Ҳажжож золим» деган ном олган.

Бу ерда айтилган замоннинг ёмонлиги - унинг аҳлининг ёмонлигидир, чунки замоннинг ўзи ёмон бўлмайди.

هُنَّ عُهُلٌ لِي ضَرِّهِ لَلِإِدْبَعِ نَع
هُيَلَعُهُ لَلِإِيْلَصِي بِنَلِإِنَع
يَحْرُ رُوْدَتِ «: لَأَقَ مَلَسَ وَ
وَأَنِي ثَالِثٌ وَسُمِّمَ خَلْمِ أَلْسِإِلِإِ
عَبَسٌ وَأَنِي ثَالِثٌ وَسُتِ سِ
أُوْكَلُهُ يَنْفَ نِي ثَالِثٌ وَ

مُقَيِّنًا وَكَلِّهٖ نَمْلِي بَسَفِ
مُهَلِّمٌ مُقَيِّمٌ هُنِيْدٌ مُهَلِّ
أُمَّمًا تُتَلَّقُ ، «أَمَّا عَنِ غَبَسِ
أُمَّمٍ» : لَأَقِيضَ مَ أُمَّمٌ وَأَيُّ قَبِ
«أَيُّضًا» .

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Ислом тегирмони ўттиз беш, ўттиз олти ёки ўттиз етти йил айланади. Агар ҳалок бўлсалар, ўтганларнинг йўли. Агар дин қоим бўладиган бўлса, етмиш йил қоим бўлади»**, дедилар. «Қолганиданми ёки ўтганиданми?» деган эдим, «Ўтганидан», дедилар».

Шарҳ: Улуф саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ривоят қилган ушбу ҳадис уламоларнинг кўпгина тортишувларига сабаб бўлиб, уларнинг ҳар хил шарҳларига сазовор бўлган.

Аввал ҳадиснинг зоҳирий маъносини ўрганиб олайлик, кейин шарҳ ва таъвилларга ўтамиз.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг бу муборак ҳадиси шарифларида Исломнинг тегирмони ўттиз беш билан ўттиз етти йил атрофида айланишини таъкидламоқдалар. Афтидан, тегирмоннинг айланиши деган жумла ўша вақтда барчага тушунарли бўлган бўлса керак, чунки ровий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ҳам унинг нималиги ҳақида сўрамаганлар, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ҳам бу маънони шарҳ қилиб бермаганлар. У киши кейинги маъно ҳақида савол берганлар, яъни «Қолганиданми ёки ўтганиданми?» деганлар, яъни «Бу ҳадисда зикр қилинган муддатлар бу гап айтилганидан кейин қолган муддатдан бошлаб ҳисобланадими ёки ўтган муддатлар ҳам

қўшиладими?» деган маънода савол беряптилар. Жавобда эса ўтган муддат ҳам ҳисобга олиниши баён қилинган.

Шу билан ҳадиснинг зоҳирий маъноси ҳақидаги қисқача шарҳ охирига етди, деб ҳисоблайлик-да, бу ҳақда уламоларимиз олиб борган тадқиқотлардан бир оз фойда олайлик.

Бу ишда катта китобларимиздан бири, Имом Бухорийнинг «Саҳиҳ»ларига ёзилган машҳур шарҳларидан бири бўлмиш «Фатҳул Борий» ҳамда Имом Абу Довуднинг «Сунан»ларига ёзилган шарҳларнинг энг афзалларидан бўлмиш «Авнул-маъбуд» асарларида зикр қилинган баҳслардан ёрдам оламиз. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, бу ҳадиснинг шарҳи ҳақида мазкур китобларда келтирилган фикрларни ўта қисқа тарзда, ўз ибораларимиз билан ифода қилишга ҳаракат қиламиз.

Аввало уламолар «Ислом тегирмони» ва «дин» жумлалари ҳақида турлича фикр билдирганлар.

Хаттобий ва Бағавий «Тегирмон деганда уруш, дин деганда эса мамлакат, салтанат, давлат маънолари кўзда тутилган», деганлар. Улар ўзларининг бу фикрларига араб тилида «тегирмон айланиши» деган ибора одатда урушга нисбатан ишлатилишини далил қиладилар.

Шунга биноан, ушбу ҳадиси шарифда Ислом давлатидаги ички урушларнинг муддати ва салтанатнинг бардавомлиги ҳақида сўз кетганлиги маълум бўлади.

Бошқа уламолар «Ислом тегирмони» ва «дин» деганда уруш ва салтанат назарда тутилмаганини таъкидлайдилар. Уларнинг айтишича, араб тилида «тегирмон айланиши» уруш ҳақида сўз боргандагина аввалги уламолар айтган маънони англатади, агар гап уруш ҳақида кетмаётган бўлса, бир ишнинг асл ҳолида, мустақим тарзда бўлишини билдиради. Шунингдек, бу ҳолатда «дин» сўзи ҳам салтанат, давлат маъносини эмас, ўзининг асл маъносини англатар экан. Шунинг учун бу уламолар «Ушбу ҳадиси шарифда Ислом дини асл ҳолида, ўзгармасдан, нуқсонга учрамасдан ўттиз беш ёки ўттиз олти ёхуд ўттиз етти йил давом этиши ҳақида сўз кетмоқда», деганлар.

Демак, бу муддат Ислом ишининг нубувват асосидаги ҳолида давом этган даврини билдирар экан. Дарҳақиқат, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳижратларидан бошлаб, рошид халифаларнинг даврлари тугагунча шунча вақт ўтган.

«Агар ҳалок бўлсалар, ўтганларнинг йўли. Агар дин қоим бўладиган бўлса, етмиш йил қоим бўлади».

Бу жумланинг маъноси шундай: мусулмонлар Исломнинг асл ҳолида ўтадиган мазкур муддат ичида ўзларидан ўтган айбу нуқсонлар сабабидан ҳалокатга учрасалар, бошқа ўтган умматлар ҳалок бўлгани каби ҳалок бўлиб кетаверадилар. Агар ҳалокатга элтувчи ишларни қилмасалар, динлари етмиш йил қоим бўлади, деган гап ҳам бўлмайди, яъни ҳалокатга элтувчи ишлар бўлмагани учун уларнинг дини етмиш йилдан кейин ҳам давом этаверади, бошқа ҳадиси шарифларда келганидек, Қиёмат қойим бўлгунича бардавом бўлади.

«Фитналар ва Қиёмат аломатлари» китобидан